

Dr. Markó József:*

AZ IPARI MINTAOLTALMI JOG FEJLŐDÉSI IRÁNYAI**

1. Bevezetés

A valódi piaci versenyre épülő gazdaságokban az áruk (termékek) esztétikai célú külső kialakítása, azaz formatervezése az áruk minőségi színvonala és a differenciáltabb választékbővítés szempontjából köztudottan igen jelentős. Ennek ellenére, az ipari mintát, mint jogintézményt a hazai és a külföldi országok gyakorlatában nem kellő jelentőséggel veszik számításba az iparjogvédelem eszköztárában, vagyis méltánytalanul "mostohagyermek"-ként kezelik.

Az ipari mintának a szabadalomhoz és használati mintához képesti háttérbe szorulása valójában nehezen magyarázható, hiszen éppen az ipari minta az az oltalmi forma, amely az áruk (például bútorok, autók, háztartási készülékek stb.) külső megjelenését védi és ezáltal a piaci versenyben olyan innovációs értékhozót, illetve értékkomponenst jelent, amely a leginkább képes a mindenkori piaci igényekhez igazodni, ugyanakkor viszonylag kis tőkeigényű - hiszen a műszaki tartalmat lényegében nem érinti -, továbbá viszonylag gyorsan megszerezhető, kizárólagos jogot biztosít.

Ezeknek a gondolatoknak az előre bocsátása után tekintsük át röviden a hazai ipari mintajog történeti fejlődését, a jelenlegi hazai szabályozást és joggyakorlatot, valamint a legújabb külföldi tendenciákat.

2. A hazai ipari mintaoltalmi jog történeti áttekintése

Az első hazai szabályozásnak a kereskedelemügyi magyar királyi miniszter 1907. évi 107 709 sz. rendelete tekinthető, amely "az ipari mustrák és minták jogi oltalmáról és azoknak lajstromozásáról" rendelkezik. (Ezt megelőzően az 1858. évi december 7-én kiadott császári nyílt parancs, majd az ezt módosító, 1865. május 23-án kiadott császári nyílt parancs, valamint ezek végrehajtására vonatkozó miniszteri rendelet volt hatályban a Magyar Szent Korona országainak területén.)

A fenti rendelet törvényes oltalmat, az iparszerű gyártásra és forgalmazásra pedig kizárólagos jogot biztosított az új minta készítőjének, illetve jogutódjának három évre, amely nem volt hosszabbítható. Különösen érdekes – már csak a szóhasználat miatt is - idézni a mintaoltalom tárgyát definiáló 2.§-t, amely szerint:

"Minta alatt valamely iparczikk külső alakjára vonatkozó és ezen iparczikken alkalmazható alakításnak, illetve ábrázolásnak példánya értendő. A minta épp úgy vonatkozhat iparczikkre síkfölületének különös vagy sajátlagos kiképzésére, mint domború vagy homorú alakításban vagy ilyen alakítások vegyítésében előállított iparczikkekre, illetve plasztikai alakításokra."

---

* Szabadalmi ügyvivő

** Elhangzott rövidített formában a MIE 1993.XI. 25-i pécsi konferenciáján

Az önálló művészeti munka pusztán utánpótlásaként értékelhető mintára a fenti szabályozás szerint nem engedélyeztek kizárólagos jogot.

A kizárólagos jog megszerzéséhez a védeni kívánt mintát még a forgalomba hozatal előtt kellett a jogosultnak a lakhelye, illetve cégének telephelye szerint illetékes kereskedelmi és iparkamaránál felállított mintalajstromozási hivatalnál letétbe helyeznie és lajstromoztatnia. A letétbe helyezéskor a bejelentőnek nyilatkoznia kellett arról is, hogy a lajstromozni kért mintát milyen árucikkeken kívánja alkalmazni.

A bejelentési kérvényhez a mintát három példányban kellett eredetiben vagy rajzban, illetve fényképen mellékelni. Érdekes megjegyezni, hogy 5 kilónál súlyosabb és 30 cm-nél nagyobb méretű mintákat eredetiben nem fogadtak el. A központi mintalajstromozó hivatal teendőit a Magyar Királyi Szabadalmi Bíróság látta el.

A mintalajstromozás semmis volt, ha a minta letétbe helyezésének időpontja előtt a bel-, illetve külföldön már forgalomban volt, illetve publikáció révén már ismert volt, továbbá ha más nevére már korábban lajstromozták, illetve a tényleges készítő mintáját valaki jogtalanul szerezte meg.

Mintabitorlásnak minősült az is, ha a bitorló árucikk csupán méretekben vagy színekben tért el a lajstromozott mintától.

A fenti szabályozást váltotta fel a ma is hatályos mintajog szabályunk.

3. A hatályos hazai mintajog főbb jellegzetességei

Az 1978. évi 28. sz. tvr. rendelkezik az ipari minták oltalmáról. A korábbi szabályozáshoz képest lényeges különbség, hogy a hatályos jogunk bevezette az újdonságvizsgálatot. Az oltalom tárgya az ipari termék külső formája lehet, ha az eleget tesz az újdonság követelményének és oltalmát kizáró okok nem akadályozzák.

Kizáró ok lehet az a körülmény, hogy a termék rendeltetésszerű használatát a külső kialakítás hátrányosan befolyásolja, illetve, hogy az kizárólag a termék műszaki megoldásának vagy rendeltetésének a következménye. További kizáró okként szerepel, ha korábbi elsőbbségű mintával egyezik a lajstromozandó minta, illetve ahhoz összetéveszthetőségig hasonlít, továbbá, ha hasznosítása jogszabályba vagy társadalmilag elfogadott erkölcsi szabályba ütközik.

Az újdonság követelménye abszolút, azaz világviszonylatban vett újdonságot ír elő; újnak az a minta tekinthető, amely nem jutott olyan mértékben nyilvánosságra, hogy azt bárki előállíthatta.

A korábbi halaszthatatlan három év helyett a hatályos jog 5 éves oltalmi időt engedélyez, amely kérelemre további 5 évre meghosszabbítható.

A lajstromozott minta által biztosított kizárólagos jog terjedelmét a lajstromban elhelyezett fényképről, illetve rajzból megállapítható külső forma határozza meg. A mintaoltalmat megsérti, aki jogosulatlanul hasznosítja a lajstromozott mintát, de az is jogsértésnek minősül, ha valaki az oltalom alatt álló mintát utánozza, azzal összetéveszthetőségig hasonló terméket gyárt, vagy forgalmaz.

---

* Szabadalmi ügyvivő

** Elhangzott rövidített formában a MIE 1993.XI. 25-i pécsi konferenciáján

Külön ki kívánjuk hangsúlyozni, hogy a mintajog és a szerzői jog között speciális kapcsolat van; gyakran vagyunk tanúi a két jogterület átfedésének (például vázák, lámpatestek, bútorok stb. esetében). Lényeges elvi különbség a két jogterület között, hogy az iparművészeti alkotásnak a szerzői jog szerint esztétikai igényeket kielégítő eredetiséget, művészi értékű, egyéni jelleget kell magában foglalnia, ezzel szemben az ipari mintajog szerint az ipari mintának a művészi színvonal követelménye nélkül kell a termék külső kialakításával kereskedelmi célokat szolgálnia. Ebből következik tehát, hogy a szerzői jogi oltalom alatt álló műalkotás egyúttal lehet ipari minta tárgya is, viszont az ipari minta tárgyát csak akkor védi a szerzői jog is, ha az a fenti definíciónak megfelel, azaz ha az előírt művészi színvonallal rendelkezik.

4. Szemelvények a hazai joggyakorlatból

Az alábbiakban néhány eseti döntést ismertetünk, amelyek tanúskodnak arról, hogy a hatályos szabályozás miként érvényesül a joggyakorlatban, illetve ezek néhány olyan járulékos jogelvet fogalmazznak meg, amelyek segítik pontosabban, illetve mélyebben megérteni a tvr. rendelkezéseit.

4.1. Első jogeset

Az első eseti döntés lényege, hogy nem engedélyezhető kizárólagos jog olyan ipari mintára, amely nem ad az ipari terméknek jellegzetes külső formát, azaz ha a külső kialakítása kizárólag annak funkciójából és rendeltetéséből következik. A részmegoldások önmagukban nem mértékadóak, hiszen a külső kialakítás vonatkozásában az összbenyomás a döntő.

A fenti ügyben juhfejő berendezésre kért a bejelentő ipari mintaoltalmat, amelynél az abrakos vályút és a fejőteret elválasztó nyakbefogó-rögzítő rácsozat speciális fogazott kialakítású volt. Az OTH a fenti indoklással utasította el a bejelentést, amely határozatot az I. és II-fokú bíróság is megerősített (Legf. Bír. Pkf. IV. 21058/1984/3.; BH 1985/10/383.).

4.2. Második jogeset

A második jogesetnél a minta tárgya személygépkocsi-utánfutó volt, amelyre a jogosult hasznosítási szerződést engedélyezett a licencia-vevőnek. Ez a szerződés azonban úgynevezett "vegyes" licencia-szerződés volt, tehát a mintahasznosítási jogon kívül egyben műszaki ismeretek és tapasztalatok (know-how) átadására is irányult. Időközben a mintaoltalom megszűnt, a licencia-vevő tovább folytatta a gyártást, a licencia-adó pedig keresetben kérte a bíróságot, kötelezze díjfizetésre az alperest.

Az I-fokú bíróság a keresetet elutasította azzal az indoklással, hogy a mintaoltalom megszűnése után az ipari minta közkinccs, vagyis bárki szabadon használhatja.

A II-fokú bíróság azonban megváltoztatta az I-fokú ítéletet és az alperest kártérítésre kötelezte, indoklásul pedig arra az álláspontra helyezkedett, hogy az alperes jogosulatlanul gyártotta és értékesítette a perbeli terméket.

A jogerős ítélet ellen törvényességi óvást emeltek, amelynek során hozott ítélet leszögezi, hogy az ipari mintaoltalom megszűnése után semmiféle kártérítés nem jár, azonban a perbeli szerződés nem kizárólag mintaoltalom hasznosítási szerződés

-----
* Szabadalmi ügyvivő

** Elhangzott rövidített formában a MIE 1993.XI. 25-i pécsi konferenciáján

volt, tehát az ipari mintaoltalom megszűnésével csakis a kérdéses termék külső kialakítása vált közkinccsé, de a szerződés másik részében engedélyezett know-how nem, vagyis ezután a felperes díjkövetelése jogos (P.törv.IV.20939/ 1984. sz., BH.1985/12/ 468.).

4.3. Harmadik jogeset

A harmadik jogeset tanulsága, hogy az összetéveszthetőségig hasonló termék is ütközik az érvényes mintaoltalomba.

Nemleges megállapítási eljárás keretében kérelmező kérte annak megállapítását, hogy az általa gyártani és forgalmazni kívánt flakon nem ütközik a megadott lajstromszámú ipari mintába. Kérelmét azzal indokolta, hogy az általa gyártani kívánt flakonon kétoldalt ujjbegynyi homorú benyomódás van kialakítva, és a címke-ablak is besüllyesztett kialakítású.

Az OTH a kérelmet elutasította azzal az indoklással, hogy a mintaoltalom megsértése nemcsak azonos kialakítással, hanem az összetéveszthetőségig hasonló termék előállításával vagy forgalomba hozatalával is elkövethető. Megállapította, hogy a fő, azaz a primer alaki jellegzetességek, azaz a flakonok alakja, a zárókupakok kialakítása lényegében azonos, a kérelmező által kiemelt alaki eltérések másodlagosak csupán, azaz nem dominánsak és amúgy is nagyrészt a funkcióból következnek.

Az I-fokú bíróság a kérelmező megváltoztatási kérelmét elutasította, vagyis az OTR határozatát megerősítette (Föv. Bír. 3. Pk. 21344/1985/6. sz.).

4.4. Negyedik jogeset

A következő jogesetnél a minta megsemmisítési eljárásban a kérelmező egy hasonló lámpa termékismertetőjét, azaz szórólapját kívánta újdonságrontóként érvényesíteni, mondván, hogy a korábbi szórólap alapján bárki kellő információt kaphatott volna a lajstromozott minta kialakításához, vagyis újdonság hiányában a mintaoltalom semmis.

Az OTH a kérelmet elutasította. A határozat indoklása kiemelte, hogy az előterjesztett termékismertető újdonságrontóként értékelhetetlen, hiszen annak publikálási dátuma nem határozható meg, másrészt a rajta látható megoldás sem a rendeltetését, sem pedig a kialakítását tekintve nem egyezik meg a minta tárgyával.

Az I-fokú bíróság a megváltoztatási kérelmet elutasította, amelyet a II-fokú bíróság lényegében megerősített. A II-fokú bírósági határozat indoklása kiemeli még, hogy a publikálási dátum hiánya tanúbizonyítással nem pótolható (Legf. Bír. Pkf. IV. 21109/1989/2. sz.).

4.5. Ötödik jogeset

A "hulladékgyűjtő" tárgyú ipari minta jogosultja mintaoltalmi díj megfizetése iránt indított keresetet alperes ellen, aki hasonló hulladékgyűjtőt gyártott, illetve forgalmazott. Az alperesi védekezés szerint lényeges eltérés, hogy az ő megoldásánál a hulladékgyűjtő tartóoszlopa és a bedobó nyílás kiképzésének megoldása más.

---

* Szabadalmi ügyvivő

** Elhangzott rövidített formában a MIE 1993.XI. 25-i pécsi konferenciáján

Az I-fokú bíróság díjfizetésre kötelezte az alperest azon az alapon, hogy az összbenyomást illetően nem mutat eltérést az alperesi megoldás. A II-fokú bíróság az ítélet érdemi részét lényegében helybenhagyta, kihangsúlyozva, hogy az ütközés megállapításánál az a lényeges szempont, hogy a mintától való eltérés az összbenyomáson változtat-e. (Legf.Bír.Pf.IV. 20616/1986/5. sz.).

5. A külföldi országok szabályozásának főbb jellemzői

A külföldi országokban az ipari mintára vonatkozó jogi szabályozások - hasonlóképpen, mint a szabadalmi jogban - igen tarka, sokféle képet mutatnak anyagi-jogi és eljárásjogi vonatkozásokban egyaránt. A teljesség igénye nélkül az alábbiakban csupán néhány főbb kérdésre szeretnénk a figyelmet ráirányítani.

Szinte mindenütt törvényes követelményként szerepel az újdonság, de ez a követelmény országonként más és más tartalmú. Az országok egy csoportja abszolút, azaz világviszonylatban vett újdonságot követel (pl. Magyarország, USA, Ausztria, Japán), ugyanakkor más országok beérik a viszonylagos, főleg belföldi újdonsággal, (pl. Bulgária, Nagy-Britannia, Lengyelország).

A mintabejelentések vizsgálati módját tekintve is érdembeli különbségek figyelhetők meg. Egyes országokban csak alaki vizsgálatot végeznek (pl. Franciaország, Lengyelország, NSZK, Ausztria, Benelux-államok), más országok viszont csak újdonságvizsgálat után lajstromozzák a mintát (pl. Magyarország, Nagy-Britannia, Bulgária, Japán, Jugoszlávia, skandináv országok).

A külföldi szabályozások azonban talán az oltalom időtartama tekintetében mutatják a legváltozatosabb képet. Az országok nagyobb részében az oltalmi idő a bejelentés napjától kezdődik, és ez lehet 3 év (Ausztria), 4 év (Olaszország), 5 év (pl. Nagy-Britannia, Bulgária, Lengyelország, NSZK, Magyarország, skandináv államok), sőt 10 év (Spanyolország). Ezzel szemben az oltalmi idő a lajstromozás dátumától számított 14 év az USA-ban, Japánban pedig 15 év. [1]

A francia mintajog 1992. 09. 15-én hatályba lépett novellája szerint az oltalmi idő 25 év. [2]

Az oltalmi idő meghosszabbítására vonatkozó szabályok legalább ennyire sokfélék, de ezekre itt külön nem térünk ki.

Továbbá, például a skandináv országok mintajoga szerint mód van a felszólalásra is, az országok nagyobb részében viszont nincs felszólalásra lehetőség.

Néhány ország lajstromozási előfeltételként "hasznosság"-ot követel meg (pl. Benelux-államok), sőt az USA-ban a lajstromozandó minta (design patent) nem lehet "kézenfekvő".

Még leginkább az oltalom tárgyát tekintve mondhatók a külföldi szabályozások viszonylag egységesnek, nevezetesen az ipari termékek külső alakjára, megjelenési formájára, díszítésére engedélyeznek ipari mintaoltalmat.

6. Nemzetközi jogharmonizáció

* Szabadalmi ügyvivő

** Elhangzott rövidített formában a MIE 1993.XI. 25-i pécsi konferenciáján

A nemzeti szabályozások fentiekben érzékeltetett sokfélesége, de különösen a gazdasági nagyhatalmak (USA, Japán, NSZK, Nagy-Britannia) mintajogának egymástól alapvetően eltérő volta komoly akadályt jelent a hatékony nemzetközi jogharmonizáció útjában.

A nemzetközi együttműködés valójában 1925-ben a Hágai Megállapodással kezdődött, amely az ipari minták nemzetközi lajstromozásának feltételeit rögzítette. Ennek eredményeként jött létre az ipari minták nemzetközi bejelentési és nyilvántartási rendszere.

A Hágai Megállapodás gyakorlati jelentőségét azonban erősen csökkenti az a körülmény, hogy az viszonylag szűk körű, ez idáig mindössze 19 állam csatlakozott. De a tagországok sem egységesen alkalmazzák a Megállapodást, hiszen a tagországok egy része csak az 1934-ben Londonban módosított szöveg, másik része csak az 1960-ban Hágában módosított szöveg, a tagországok egy harmadik csoportja pedig mindkét hatályos szöveg szerint tagja a Megállapodásnak. Ez pedig nemcsak anyagi-jogi szabályokban jelent lényegi különbségeket, hanem egyebek mellett, például a publikálás kötelezettségében is. [3]

Regionális integrálódási eredményként könyvelhető el a Benelux-államok 1960-ban megkötött egyezménye, amely révén egységes ipari minta jogszabályt vezettek be Belgium, Hollandia és Luxemburg területére. Ebben a vonatkozásban megemlíthető még a skandináv országok közel száz évre visszamenő jogharmonizációs törekvése az oltalomszerzés főbb követelményeinek egységesítésében, amely azonban egyezményben ez idáig nem öltött testet.

Az utóbbi években a szellemi alkotásokkal kapcsolatos jogharmonizációs tevékenység általános felélénkülése közepette az ipari mintajog területén is felgyorsulni látszanak az események. Itt főleg a Hágai Megállapodás továbbfejlesztését célzó WIPO tervezetre, és az Európai Közösségen belüli mintaoltalomra, azaz a "közösségi mintá"-ra gondolunk.

A Szellemi Tulajdon világszervezete (WIPO) szakértői munkabizottságot állított fel a Hágai Egyezmény modernizálására, elsősorban azzal a céllal, hogy az országok szélesebb körű csatlakozását a Megállapodás egyazon szövege szerint ériék el.

A legutóbb 1993. áprilisában, Genfben tartott munkabizottsági ülés jelentése szerint a Megállapodás-tervezet [4] főbb előirányzatai a következők:

- A Megállapodásnak bármely állam és nemzetközi szervezet tagja lehet. A nemzetközi szervezet legalább egy tagjának a Párizsi Uniós Egyezmény tagjának is kell lennie, valamint az ipari minták lajstromozására regionális hivatallal kell rendelkeznie;
- A nemzetközi bejelentés a Nemzetközi Irodánál nyújtandó be;
- Egy nemzetközi bejelentés két vagy több ipari mintát is tartalmazhat, ha azok a nemzetközi osztályozás szerint azonos osztályba tartoznak;
- A Nemzetközi Iroda a nemzetközi bejelentést közzéteszi, a nemzetközi lajstromozás időpontja megegyezik a közzététellel. A közzététel kérelemre elhalasztható;

-----
* Szabadalmi ügyvivő

** Elhangzott rövidített formában a MIE 1993.XI. 25-i pécsi konferenciáján

- A nemzeti hivataloknak jogukban áll adott határidőn belül az adott országra vonatkozóan az oltalom engedélyezését elutasítani, az érdemi vizsgálat, illetve a felszólalási eljárás eredményétől függően;
- Az oltalmi idő a nemzetközi lajstromozástól számított 5 év, amely legalább egyszer további 5 évre hosszabbítható.

Az Európai Közösség 1991-ben bizottságot hozott létre a Közösségen belüli, regionális ipari mintaoltalmi egyezmény tervezetének kidolgozására. Az eredetileg kidolgozott tervezet azóta többszöri módosításra került, az 1993. júliusában előterjesztett legutóbbi tervezet főbb vonásai a következők:

- A közösségi minta tárgya árucikk külső megjelenésének két- vagy háromdimenziós, esztétikai célt szolgáló jegyei lehetnek;
- Az oltalomból kizártak a kizárólag a termék műszaki jellemzőin alapuló külső kialakítások, számítógép programok és félvezető termékek;
- A lajstromozás érdemi előfeltétele, hogy a mintának "egyéni jellegű"-nek és újnak, azaz világosan megkülönböztethetőnek kell lennie a piacon hozzáférhető más, hasonló termékektől;
- Az oltalmi idő 5 év, amely további 5 évre hosszabbítható (maximum 25 év).
- A közösségi minta lajstromozására új Közösségi Minta Hivatal (Community Office of Designs) kell létrehozni.

Végül megemlíjtük, hogy a UNION Végrehajtó Bizottságának 1993. november 4-5-én Hágában tartott ülésén a spanyol kiküldött arról tájékoztatót, hogy a dolgok jelenlegi állása szerint a Közösségi Minta Hivatalt Spanyolországban fogják létesíteni.

7. Összefoglalás

A jelen dolgozattal elsőrendű célunk az volt, hogy ráirányítsuk a figyelmet az ipari minta jogintézményére. Meggyőződésünk szerint az ipari minta az iparjogvédelem eszköztárának a jelenlegi megbecsülésénél többre érdemes tagja, amely más jogintézménnyel nem helyettesíthető, jelentősége a gyakorlatban egyre inkább nőni fog. Ezt a feltételezésünket alátámasztják az ipari minta bejelentések rendre növekvő számára vonatkozó, bel- és külföldi statisztikai adatok is. Várható, hogy a jövőben a piaci versenyhelyzet élesedésével a hazai bejelentések száma, valamint a magyar ipari minták külföldi bejelentéseinek száma is további számottevő növekedést fog mutatni.

Végül megemlíjtük, hogy jóllehet a jelenlegi hazai mintajog szabályozás és joggyakorlat - megítélésünk szerint - eredeti rendeltetését teljesíti, különös tekintettel az Európai Közösséghez való tervezett csatlakozásunkra, a hazai szabályozásunk korszerűsítése, harmonizálása várható.

A szövegben használt hivatkozások jegyzéke:

-----
 * Szabadalmi ügyvivő

** Elhangzott rövidített formában a MIE 1993.XI. 25-i pécsi konferenciáján

- [1] Manual for the Handling of Applications for Patents, Designs & Trademarks Octroibureau Los en Stigter B.V., Amsterdam
- [2] Dr. Palágyi T: "Nemzetközi kitekintő", Iparjogvédelmi Szemle, 98. évf. 1. szám, 1993. február
- [3] Dr. Tattay L: "Az ipari minták nemzetközi szabályozásának aktuális kérdései", Iparjogvédelmi Szemle, 97.évf. VI, 1992. december
- [4] WIPO H/CE/III/2. sz. munkaanyag, Genf, 1993. ápr. 26.

---

* Szabadalmi ügyvivő

** Elhangzott rövidített formában a MIE 1993.XI. 25-i pécsi konferenciáján